

15. Ткач Р. М. Сказкотерапия детских проблем / Р. М. Ткач. – СПб. : Речь; М. : Сфера, 2008. – 118 с.

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity / naukovyi kerivnyk A. M. Bohush, diisnyi chlen NAPN Ukrainy, prof, d-r ped. nauk ; avt. kol.: Bohush A. M., Bieliienka H. V., Bohinich O. L. [ta in.]. – K. : Vydavnytstvo, 2012. – 26 s.
2. Brekhman Y. Y. Valeolohyia – nauka o zdorove / Y. Y. Brekhman. – M.: FyS, 1990. – 208 s. .
3. Vainer Э. N. Kratkyi entsyklopedycheskyi slovar: Adaptivnaia fizycheskaia kultura / Э. N Vainer (y dr.). – M.: Flynta: Nauka, 2003. – 144 s.
4. Vashchenko O., Svyrydenko S. Orhanizatsiia zdoroviazberihaiuchoi diialnosti pochatkovoii shkoly/ O. Vashchenko, S. Svyrydenko // Pochatkova osvita. – No46(334). – 2005. – S. 2–4.
5. Derkach O. Pedahohika tvorchosti: Art-terapiia na dopomohu vchyteliu, vykhovatelii, praktychnomu psykholohu. – Vinnytsia: VDPU, 2006. – 60 s.
6. Derkach O. Pedahohika tvorchosti: Kazkoterapiia na dopomohu vchyteliu, vykhovatelii, praktychnomu psykholohu. – Vinnytsia: VDPU, 2008. – 48 s.
7. Dylman V. M. Bolshye byolohycheskye chasy. Vvedeniye v yntehralnuii medytynu / V. M. Dylman. – M.: Znanye, 1981. – 208 s.
8. Dytyna v doshkilni roky : kompleksna osvitnia prohrama / avtor. kolektyv ; nauk. kerivnyk K. L. Krutii. – Zaporizhzhia : TOV "LIPS" LTD, 2016. – 160 s.
9. Dubynska O. Kazkoterapiia yak zasib rozvytku tvorchykh zdibnostei doshkilnykiv / O. Dubynska // Psykholoh doskillia. – 2014. – №10.– S. 12-13.
10. Zhyrnov V. D. Zdorove kak antropolohycheskaia problema / V. D. Zhyrnov // Chelovek. – 2002. – № 6. – S. 32–41.
11. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu», «Pro doshkilnu osvitu» [Elektronyj resurs]. – Rezhym dostupa: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>; <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628>.
12. Mosyna E. S. Pochemu oblaka prevrashchaiutsia v tuchy? Skazkoterapiia dlia detei y rodytelei / E. S. Mosyna – M. : Henezys, 2012. – 160 s.
13. Pedahohyka: Bolshaia sovremennaia entsyklopedyia / E. S. Rapatsevych. – M.: "Sovremennoe slovo", 2005. – 720 s.
14. Samus T. V. Teoretychni pidkhody do problemy formuvannia zdoroviazberezhuvalnykh kompetentsii u studentiv VNZ / T. V. Samus. // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky. – 2013. – Vyp. 108.1. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_30.
15. Tkach R. M. Skazkoterapiia detskykh problem / R. M. Tkach. – SPb. : Rech; M. : Sfera, 2008. – 118 s.

Замелюк Мария. Авторская сказка как инновационная здоровьесберегательная технология в пространстве современного дошкольного учреждения. В статье проанализированы психолого-педагогический потенциал сказкотерапии как эффективной здоровьесберегательной технологии, воспитания и личностного развития ребенка дошкольного возраста. Охарактеризованы виды сказок, используемых в сказкотерапии о специфике их применения в учебно-воспитательном процессе дошкольного учреждения.

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегательные технологии, сказкотерапия, учебно-воспитательный процесс дошкольного учреждения, дети дошкольного возраста.

Zamelyuk Mariya. Author's tale as innovative health safety technology in the space of modern preschool agency. The article analyzes the psychological and pedagogical potential of the speaker therapy as an effective health-preserving technology, education and personal development of a child of preschool age. The types of fairy tales used in the treatise on the specifics of their use in the educational process of the pre-school institution are described.

Keywords: health, health-saving technologies, fairy-tale therapy, educational-educational process of preschool institutions, children of preschool age.

УДК 373.2.017.4: 316.614.5

**Наталія Семенова, Христина Лаврів,
Дарина Бондарук –**
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

У статті представлено основні теоретико-методичні засади взаємодії дошкільного закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку. Зокрема зроблений ретроспективний аналіз поняття «взаємодія» та «взаємодія дошкільного закладу і сім'ї», проаналізовано головні ознаки взаємодії. А саме :

предметність (наявність спільної конкретної мети, що зумовлює спільність дій у ході її досягнення); ситуативність або регламентованість конкретними обставинами: тривалістю, інтенсивністю, нормами та правилами взаємодії; рефлексивність (рефлексивна багатозначність) – можливість для взаємодії бути виявом як суб'єктивних намірів, так і наслідком спільної участі в колективній діяльності; експлікованість – можливість спостереження, реєстрації конкретних дій індивідів, суб'єктів взаємодії. Охарактеризовано педагогічну культуру батьків – як складне, інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності.]Виділено структурні й функціональні зв'язки та основні компоненти педагогічної культури батьків, зокрема: мотиваційний (спонування до виховної діяльності); змістовий (знання, переконання, погляди); конструктивний (способи функціонування педагогічної культури). Зазначено, що формування педагогічної культури батьків є складовою взаємодії будь-якого суспільного інституту із сім'єю.

Ключові слова: взаємодія, взаємодія дошкільного закладу і сім'ї, педагогічна культура батьків, учасники взаємодії, сім'я, дошкільний навчальний заклад.

Постановка наукової проблеми та її визначення. Філософи, соціологи, психологи, педагоги у різні часи трактували поняття взаємодії, розглядаючи його як багатоаспектний процес. Аналіз словникової літератури дав нам змогу з'ясувати, що „взаємо” – перша частина складних слів: взаємовигідний, взаємовиручка, взаємодія, взаємоперевірка, взаємоузгодження [11, с. 121]. „Взаємодія” – філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого [3, с. 196], а також процес взаємного впливу один на одного, будь-який зв'язок і відношення між матеріальними об'єктами і явищами. Взаємодія визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи, її об'єднання [17, с. 70], – співдія, співдіяння; взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [146, с. 188].

Отже, поняття „взаємодія” можна охарактеризувати як рівноцінний вплив її учасників один на одного, як процес двосторонньої діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети. Збагаченню наукової картини поняття „взаємодія” сприяють дослідження психологів. На думку Б. Ломова, взаємодію доцільно розглядати як взаємопартнерство, взаємоспівробітництво, оскільки дії її учасників мають розвиватися не просто паралельно (чи симетрично), а повинна бути „сама взаємна дія суб'єктів, котрі вступають у неї як партнери” [12, с. 107]. Таким чином, діяльність у взаємодії є спільною, мотивованою на кінцевий результат.

Мета статті - описати та обґрунтувати необхідність взаємодії дошкільного закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку.

Аналіз досліджень з цієї проблеми. Багатосторонній підхід до трактування поняття зумовлений певною мірою тим, що взаємодію визначають за різними ознаками: якість впливу учасників один на одного, види, тривалість тощо. Окремі прикладні, а разом з тим і філософські аспекти взаємодії відзначає О. Степанов: „Взаємодія – прямий чи опосередкований вплив суб'єктів один на одного, який характеризується виникненням зв'язків і їх взаємозумовленістю. Це один із факторів згуртування групи і утворення стійкої, відповідної рівню її розвитку, структури. Дослідженнями встановлено існування таких видів взаємодії, як співдружність, конкуренція і конфлікт. Взаємодія як матеріальний процес супроводжується передаванням матерії, руху та інформації. Вона відносна, відбувається з певною скінченою швидкістю і в певному просторі та часі” [15, с. 52–53].

А. Журавльов акцентує увагу саме на цільовій (предметно спрямованій) взаємодії, яка проявляється у спільній діяльності й веде до „формування певної спільності її учасників” [8, с. 27]. Тотожність поглядів відзначається і в працях О. Анцупова та А. Шипілова [8]. На їх думку, взаємодія – це „сукупність процесів впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємообумовленість та зміна стану чи взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Якості об'єкта можуть проявитися і бути пізнаними лише у взаємодії з іншими об'єктами. Взаємодія є інтегруючим чинником, за допомогою якого відбувається поєднання частин у певний тип цілісності – структуру” [1, с. 47].

Подібне визначення подано в „Глумачному російсько-українському словнику психологічних термінів” (В. Бродовська, В. Грушевський, І. Патрик): „взаємодія –

філософська категорія, що виражає процес взаємодії, впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозв'язок, взаємообумовленість, взаємоперехід, породження одним об'єктом іншого. Взаємодія носить об'єктивний і універсальний характер. У ній відображується взаємний зв'язок всіх структурних рівнів матерії, спосіб її існування, форми руху, матеріальна єдність світу. Основа взаємодії – причинно-наслідковий зв'язок” [4, с. 43]. Це тлумачення дає змогу визначити ще одну характеристику взаємодії – діяльність, побудовану на наявності причинно-наслідкових зв'язків. „Особливість взаємодії – її причинна обумовленість. Кожна із взаємодіючих сторін є причиною іншої та як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що обумовлює розвиток об'єктів та їхніх структур. Якщо під час взаємодії виявляється протиріччя, то вона є джерелом саморуху і саморозвитку структур” .

З точки зору соціальної психології (М. Корнєв, А. Коваленко) взаємодія визначається як „аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, досягнення певної спільної мети” [9, с. 75]. Взаємодія завжди має інтерсуб'єктивний характер, тобто реалізується як система відносин, головними ознаками якої є:

- предметність (наявність спільної конкретної мети, що зумовлює спільність дій у ході її досягнення);
- ситуативність або регламентованість конкретними обставинами: тривалістю, інтенсивністю, нормами та правилами взаємодії;
- рефлексивність (рефлексивна багатозначність) – можливість для взаємодії бути виявом як суб'єктивних намірів, так і наслідком спільної участі в колективній діяльності;
- експлікованість – можливість спостереження, реєстрації конкретних дій індивідів, суб'єктів взаємодії [там же, с. 96].

Тобто учасники взаємодії, здійснюючи окреслену ними діяльність обопільно виконують певні дії (дієва або предметна сторона), а також планують подальшу роботу спілкуючись, обговорюючи досягнення і помилки (інформаційна сторона).

У соціально-педагогічному аспекті взаємодія представлена працями С. Гончаренка [5], В. Радула [15]. Це категорія, яка відтворює процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну зумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого” [15, с. 29]. У широкому розумінні визначення поняття представлено в „Енциклопедичному соціологічному словнику”: „взаємодія відбиває характер і зміст відносин між людьми і групами як постійними носіями якісно різних видів діяльності, тобто відносин, що відрізняються за соціальними позиціями, ролями і функціями. Взаємодія має об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Об'єктивний аспект взаємодії – це зв'язки, які не залежать від окремих осіб, але опосередковують і контролюють зміст і характер їхньої взаємодії. Суб'єктивний аспект – свідоме ставлення індивідів один до одного, що базується на взаємних очікуваннях відповідної поведінки. Це міжособистісні відносини, в основі яких – безпосередні зв'язки між індивідами, що розвиваються в конкретних умовах місця і часу” [18, с. 94].

Отже, під взаємодією розуміємо діяльність її учасників, наповнення відповідним змістом дій і вчинків, що складатимуть її цілісність як процесу. Як зазначає Т. Кравченко, „взаємодія передбачає встановлення зв'язків, відносин, продукування взаємовпливів між певними соціальними інститутами” [10, с. 152]. У нашому дослідженні такими інститутами є дошкільний навчальний заклад і сім'я.

У сучасних державних нормативно-правових документах про освіту зазначено: „дошкільний навчальний заклад ... забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти; створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання; формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей; здійснює соціально-педагогічний патронат, взаємодію з сім'єю; є осередком

поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку” (Закон України „Про дошкільну освіту”, ст. 11, п. 1–2).

Державний стандарт дошкільної освіти, яким є Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (1999 р.), окреслює таку функцію: „...дошкільний заклад виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром прилучитися” [2, с. 6]. „Тим часом не всі батьки спроможні оволодіти спеціальними знаннями, навичками, вміннями, щоб правильно здійснювати навчально-виховний процес в умовах сім’ї та послідовно розвивати своє педагогічне мислення”, зазначається в Інструктивно-методичному листі Міністерства освіти і науки України [14, с. 4]. Саме тому перед педагогічними працівниками постає важливе завдання: „сприяння духовному зростанню батьків, формуванню в них позитивного ставлення до себе та інших, накопиченню досвіду гуманних взаємин” [там же]. Враховуючи це, зазначене питання є актуальним і потребує нагального розв’язання.

На сучасному етапі розвитку суспільства вже не дискутується проблема про пріоритетність у виховному процесі інституту сім’ї і суспільних установ. Усе ж першість належить сім’ї, родині, а суспільні інститути, такі як дошкільний навчальний заклад, мають допомагати батькам у правильному здійсненні впливу на дітей, оскільки сім’я була й лишається головним осередком, де відбувається становлення і розвиток особистості дитини. Саме у родинному колі малюк отримує перші уроки життя.

Сім’я є однією з найдавніших форм спільності людей (з часів первіснообщинного ладу). Сім’я як суспільний інститут досліджується різними науками (філософією, соціологією, економікою, демографією, психологією, педагогікою тощо), існує безліч визначень цього поняття. Зокрема, сім’я – заснована на шлюбі чи кровній родинності мала група, члени якої зв’язані спільним побутом, взаємною допомогою, моральною та правовою відповідальністю [3, с. 925]. Сім’я розуміється як група людей, що не лише пов’язані родинними чи подібними тісними зв’язками, але й осередок, де дорослі беруть на себе відповідальність за турботу і виховання своїх власних чи прийомних дітей [62, с. 194]. Сім’я розглядається і як „...центр життєвого досвіду і вихідний пункт життєвих стратегій” [15, с. 397], „суспільний механізм відтворення людини” [16, с. 236], „мала соціальна група, створена на основі ... виконання сімейних функцій, емоційних зв’язків та взаємних юридичних й моральних зобов’язань стосовно один до одного, родинних традицій” [15, с. 227].

У кожній сім’ї існує своя конфігурація, або карта функцій. Це означає, що члени сім’ї в процесі життєдіяльності виконують певні функції. Так, Т. Алексеєнко, І. Зверева, Т. Поніманська та ін. виділяють такі головні функції сім’ї: соціалізуюча (у т. ч. виховна), економічна (господарська), терапевтична (емоційна), рекреативна (функція духовного (культурного) спілкування та творчого розвитку), репродуктивна та побутова (у т. ч. функція турботи про домівку). Виконання цих функцій визначає життєздатність сім’ї.

Із наведених визначень, які подані з різних наукових джерел, простежуються ознаки сім’ї як соціального інституту, її основні функції, серед яких для нашого дослідження превалюючою є виховна, а отже, виникає потреба окреслити тлумачення сімейного виховання. „Сімейне виховання – одна з форм виховання молодих поколінь, яка поєднує цілеспрямовані дії батьків з об’єктивним (тобто стихійним) впливом сім’ї. Останній є неусвідомлений, неконтрольований тиск (манера поведінки, звички, спосіб життя тощо), що регулярно повторюється і підсвідомо впливає на дитину... Тому під сімейним вихованням розуміємо всю систему внутрішньосімейної взаємодії, яка формує цінності, орієнтації, систему потреб, інтересів, звичок, поведінку дитячої особистості” [77, с. 827]. Отже, сім’я виступає основним елементом соціального мікросередовища, який значно впливає на формування найважливіших якостей особистості.

Сучасні дослідниці А. Богуш, Н. Гавриш, І. Печенко та ін. [6] розглядають контактування дитини із дорослими (сім’єю та педагогами дошкільних навчальних закладів) як важливий засіб, що актуальний на всіх стадіях соціалізації особистості (рис. 1.1).

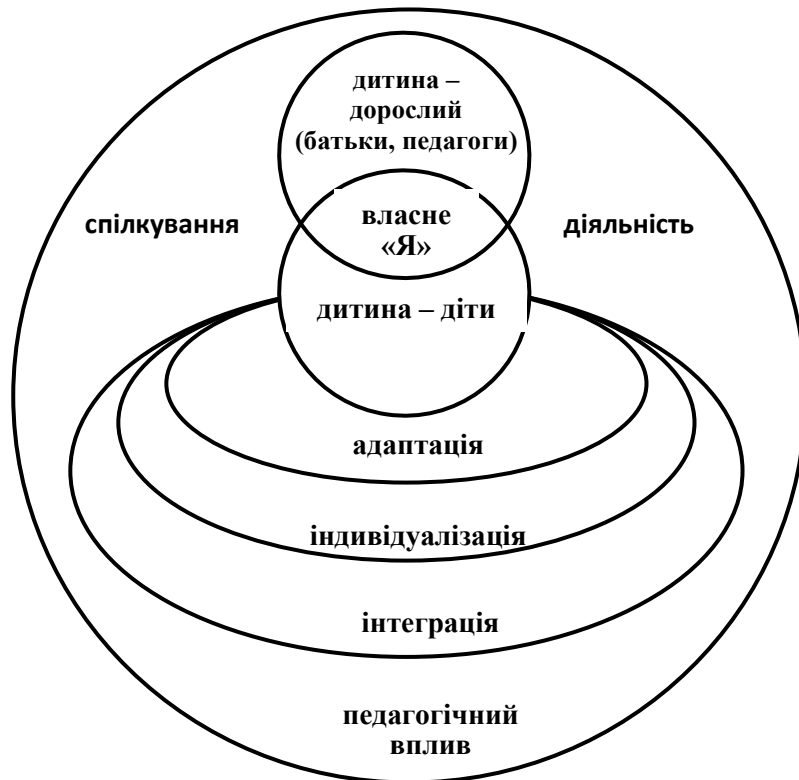

Рис. 1.1 Взаємодія дитини із соціальним оточенням

Виклад основного матеріалу і обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Таким чином, розвиток особистості визначається як процес формування системної якості індивіда внаслідок його соціалізації, тобто засвоєння й відтворення культурних цінностей та соціальних норм, а також саморозвитку й самореалізації в тому суспільстві, у якому він живе. У найзагальнішому вигляді розвиток особистості можна розглядати як процес входження людини в нове соціальне середовище та інтеграцію в ньому. У випадку входження до відносно стабільної соціальної спільноти та за сприятливих обставин індивід проходить три фази особистісного становлення:

- адаптацію – засвоєння цінностей і норм, певне уподібнення до інших членів спільноти;
- індивідуалізацію – пошук засобів утвердження своєї індивідуалізації в процесі ототожнення із соціумом;
- інтеграцію – стадія, на якій соціум прагне уподобати особистість до власних очікувань, а особистість прагне персоніфікуватися.

Отже, чітка структура особистості формується поступово. Провідну роль при цьому мають забезпечити дорослі – батьки й педагоги, здійснюючи доцільний розвивальний педагогічний вплив на дитину. Відповідно, він чиниться через спілкування та діяльність (у нашому дослідженні – спрямовану на формування здорової особистості дитини). Тобто особистість розглядається як динамічна соціальна система, здатна до самоорганізації і життя в єдності із середовищем. Відповідно, задоволення базових психологічних потреб веде до особистісного зростання та психологічного благополуччя. Якщо сімейне та суспільне виховання (в умовах дошкільного навчального закладу) забезпечує адекватну реалізацію вказаних потреб, то діти розвиваються психологічно здоровими, а отже здоровими особистостями, й асимілюють такі життєві цінності, які в подальшому житті забезпечать безперервне задоволення базових потреб та особистісне зростання.

Проте, сім'ї не однакові за рівнем знань, соціальним станом та ступенем розвитку і виконанням їх функцій. Сучасні дослідження присвячені окресленню принципів, підходів, методів роботи з родинами щодо формування педагогічної культури. Під педагогічною культурою сім'ї розуміють „показник її загальної культури, в якій відображено накопичений людством досвід виховання дітей у сім'ї, в основі якого – наукові знання та досвід народної

педагогіки. Педагогічна культура батьків – складне, інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності.

Так, О. Коберник вважає педагогічну культуру батьків „важливим чинником успішного сімейного і суспільного виховання дітей, їхнього інтелектуального розвитку та духовного збагачення” [15, с. 190]. Автор визначив „характерні ознаки навчальної та виховної діяльності батьків”, серед них – „рівень їхнього інтелектуального і духовного розвитку, глибина знань та обізнаності в різних сферах людської діяльності, конкретні педагогічні вміння, найважливішими з яких є спілкування” [там же, с. 190-191].

У свою чергу Т. Алексеєнко, О. Докукіна, К. Журба, Т. Кравченко, В. Постовий, О. Хромова та ін. виділили структурні й функціональні зв'язки та основні компоненти педагогічної культури батьків, зокрема: мотиваційний (спонукання до виховної діяльності); змістовий (знання, переконання, погляди); конструктивний (способи функціонування педагогічної культури), зазначивши на потребі їх постійного підвищення.

Отже, з аналізу зазначеного вище можемо зробити висновок, що формування педагогічної культури батьків є складовою взаємодії будь-якого суспільного інституту із сім'єю. Сім'ї потребують уваги з боку держави, особливо в питаннях виховання дітей: „труднощі у виконанні сім'єю виховної функції значною мірою пов'язані зі знеціненням моральних, духовних, громадянських ідеалів у суспільстві, відсутністю загальних стратегій виховання”, про що зазначалося в Державній доповіді про становище сімей в Україні. Переважна більшість батьків – це люди віком до 30 років (молоді сім'ї), оскільки за даними соціологічного опитування 85 % з них зазначили, що головною мотивацією вступу в шлюб є народження та виховання дітей. Але даючи відповідь на запитання: „Чи потребують молоді сім'ї допомоги у вихованні дитини від дошкільних навчальних закладів?” – „так” сказали 38 %, „ні” – 62 % опитаних [там же, с. 70]. Такий значний відсоток заперечення засвідчив про недостатнє усвідомлення батьками виховних проблем сім'ї та переоцінку себе як вихователів.

Огляд проаналізованих вище педагогічних праць дає підстави для окреслення концептуального положення щодо важливості та необхідності взаємодії з сім'ями вихованців, забезпечення родин системою педагогічних знань.

Послідовна і планомірна різнобічна педагогічна освіта батьків передбачає ознайомлення їх як із основами теоретичних знань, так і з практикою роботи з дітьми. Зміст роботи з батьками охоплює широке коло питань, висвітлення усіх сфер розвитку і виховання дитини. Таким чином, повноцінне здійснення завдань формування особистості у дошкільному віці значною мірою визначається налагодженням взаємодії дітей і дорослих: „педагоги – діти – батьки”, оскільки педагоги і члени родин вихованців, а особливо діти є повноправними учасниками педагогічного процесу. Відповідно, взаємодія в такому випадку базується на засадах діалогу, довіри, партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю, як зазначає Ш. Амонашвілі.

Уперше в роки незалежності України як держави про необхідність саме співпраці з батьками зазначалося в програмах навчання та виховання дітей дошкільного віку „Малятко” (1991 р.) і „Дитина” (1993 р.), де серед головних завдань зазначено: «... показувати батькам їх першочергову роль у вихованні дітей. Розкривати роль дитячих садків як громадсько-державних закладів, „відкритої системи”, життя дітей в яких збагачується за умови широкої участі в їх роботі батьків. Розглянути конкретні форми залучення батьків до життя дитячого садка». Удосконалення змісту взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї розкрито в 2-му виданні програми „Малятко” (1999 р.), де визначено її сутність, принципи, завдання, умови, зміст, форми, етапи та показники результативності. У програмі „Дитина” (2003 р.) співпраця з батьками у розділі „Разом із сім'єю” подається конкретно для кожної вікової групи. На оновленні стратегії і тактики оптимізації взаємодії педагогів з батьками вказується в Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі”. У ній визначено завдання, зміст та умови співпраці з родинами. зазначено, що провідними принципами в діяльності дошкільних навчальних закладів і родин як партнерів є „взаємопідтримка і

взаємопроникнення” . Особлива увага приділяється саме питанню особистісного зростання дитини в дошкільному віці, про що спільно мають дбати педагогічні працівники і батьки. Змістове наповнення взаємодії з сім'ями щодо оздоровчої роботи подано в програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку „Впевнений старт” .

Педагогічні працівники вирішують низку завдань, співпрацюючи з родинами своїх вихованців і здійснюючи таким чином просвітницьку роботу. До основних завдань взаємодії із сім'єю вихованців, які реалізуються на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, належать:

1. Обґрунтування першочергової ролі батьків у вихованні дітей.
2. Розкриття ролі дошкільних навчальних закладів.
3. Допомога в усвідомленні особливостей дошкільного дитинства.
4. Залучення батьків до посиленої участі у створенні умов для різноманітної діяльності дітей.
5. Ознайомлення родини зі специфікою розвитку, виховання та навчання дітей раннього та дошкільного віку.

Зауважимо, що приступаючи до їх реалізації, вихователі враховують виховний потенціал сімей та їх особливості:

- для одних дошкільний навчальний заклад – зручний вихід, коли матір може брати участь у виробництві;
- для других – звичайний і навіть необхідний етап у житті їхньої дитини;
- треті вважають, що дошкільний навчальний заклад зобов'язаний взяти на себе всі виховні функції та створити для дітей найкращі умови життя;
- четверта група – сім'ї, які не звертають належної уваги ні на виховання своїх дітей, ні на дошкільний навчальний заклад.

Виявлення рівня виховного потенціалу сім'ї вихователі проводять вивчаючи кожен з них. Мета вивчення сімей, за нашим переконанням, полягає в ознайомленні з матеріальними умовами життя, її психологічним кліматом, особливостями поведінки дитини вдома; у визначенні рівня педагогічної культури батьків; у виявленні труднощів, які виникають у батьків; в узагальненні позитивного досвіду сімейного виховання з метою його розповсюдження; у здійсненні педагогічного впливу на батьків на основі детального аналізу одержаних даних про кожен сім'ю.

Тобто саме така взаємодія передбачає обізнаність педагогів дошкільних навчальних закладів про особливості сімей їх вихованців, і, відповідно, окреслення плану подальших дій щодо гармонійного й різнобічного розвитку кожної дитини. У сучасній дошкільній педагогіці окреслено основні принципи взаємодії з батьками: професійної компетентності; діагностичного підходу до родин; диференційованого підходу до родин; спрямованості педагогічної освіти батьків на особистість дитини, її індивідуальний, творчий розвиток; індивідуального підходу до родин . Активно використовують такі методи вивчення сімей: спостереження; бесіди; виконання дитиною практичного завдання в присутності батьків чи близького дорослого; відвідання сім'ї дитини; анкетовані відповіді тощо.

Сучасна дошкільна педагогіка володіє напрацьованим через практику інструментарієм взаємодії дошкільних навчальних закладів із сім'ями. Це форми і методи співпраці дошкільних навчальних закладів з батьками, де основним критерієм поділу на форми взаємодії є кількість учасників . За цим критерієм у своєму дослідженні ми розрізняємо індивідуальні та групові форми і методи роботи. До індивідуальних нами віднесено: індивідуальні бесіди (у т.ч. телефоном), консультації, відвідування сімей за місцем проживання, листування, прийом та забирання дітей з садка, доручення батькам тощо. Серед групових (колективних) виділяємо: батьківські збори, лекції, дні відкритих дверей, групові консультації, тренінгові заняття, круглі столи, виставки результатів творчості дітей, свята та інші масові заходи для батьків, клубна робота тощо. Окремою групою Т. Поніманська виділяє ще наочно-інформаційні форми роботи – „виставки дитячих робіт; реклама книг, публікації у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання” .

Такий поділ умовний, але досить усталений у широкій практиці роботи дошкільних навчальних закладів. Тобто, взаємодіючи з батьками, вихователь отримує змогу встановити з ними довірливі стосунки, засновані на взаємній повазі, накреслити шляхи дієвої допомоги сім'ї, дати батькам конкретні поради. Тому взаємодію з сім'ями педагогічні працівники починають з діагностики сім'ї, визначення домашніх умов і проблем у вихованні дитини. Це необхідно для вивчення стану сім'ї і встановлення рівня її педагогічних знань. Вихователь має вивчити психологічний клімат у кожній сім'ї, налаштувати батьків на взаємодію, на бажання бачити дошкільний навчальний заклад як „велику родину”. Діагностика сімей не припиняється протягом усього перебування дітей у ньому. Це здійснюється за допомогою анкетування батьків, тестування, відвідування сімей удома тощо.

Важливою складовою індивідуальної роботи з батьками є відвідування сімей. Адже вони дають педагогові змогу спілкуватися з усіма членами родини, які беруть участь у вихованні дитини (із сестрами, братами, бабусями, дідусями та ін.). У подальшому така робота сприяє відпрацюванню єдиного погляду вихователів і батьків на виховання та розвиток дітей.

Проведений нами аналіз літературно-джерельної бази щодо взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї виявив, що педагогізація родин відбувається через консультативно-рекомендаційну (батьківські збори, усні й письмові консультації, бесіди, практикуми, тренінги тощо), лекційно-просвітницьку (батьківські лекторії, всеобучі, конференції, педагогічні читання) діяльність, залучення батьків до освітнього процесу („дні відкритих дверей”, участь у підготовці й проведенні свят, розваг, окремих занять, в оснащенні педагогічного процесу та впорядкуванні приміщень, території разом з дітьми і педагогами).

У дослідженнях з означеної проблеми (Г. Беленька, О. Богінч, М. Машовець) зазначається, що процес взаємодії потребує забезпечення диференційованого підходу: в одних батьків є проблеми у вихованні, які мають вирішуватися індивідуально, а інші можуть ділитися передовим досвідом сімейного виховання. Відповідно, в індивідуальних бесідах батьки з більшим бажанням і відвертістю розповідатимуть про ті прикrostі, які інколи трапляються у сім'ї, про занепокоєння, які викликає поведінка дитини, про її успіхи. Індивідуальні бесіди можуть проходити як за ініціативою батьків, так і вихователів. Деякі батьки, яких називають „свідомими”, можуть виступати у ролі помічників педагогів. Вони із задоволенням діляться досвідом родинного виховання, допомагають проводити різноманітні заходи (ігри для батьків, спільні свята та розваги батьків і дітей тощо).

Таким чином, організація взаємодії з сім'ями має ґрунтуватися на інтерактивних підходах (у розумінні способу впливу: наочному, вербальному, практичному; спілкування зі спеціалістами: лікарями, психологами та ін.). Серед найбільш розповсюджених нами виділено такі: фронтальні та індивідуальні опитування батьків; вивчення соціального портрета родин вихованців; групові зустрічі у формі „круглих столів”, дискусій, диспутів; лекторії, семінари; організація „днів відкритих дверей”, „днів щасливої родини” для батьків; активізація діяльності інформаційних корзин, інформаційних скриньок листів, телефону довіри; спільне проведення дозвілля; цільові та спонтанні бесіди; зустрічі з членами сімей вихованців; групові зустрічі-практикуми з елементами тренінгу; вистави для дітей з участю батьків (де батьки виконують головні ролі); організація конкурсів сімейних талантів; укладання генеалогічного дерева сім'ї, родинних альбомів; наочна пропаганда, консультації; організація клубів, ділових ігор тощо.

Новими ефективними формами взаємодії дошкільних навчальних закладів з батьками є групові семінари, практикуми, тренінги. Вони передбачають як теоретичне ознайомлення з проблемами виховання, так і практичні завдання на розв'язування конкретних педагогічних задач (наприклад, програвання ситуацій самими батьками). Ефективною є паралельна робота з дітьми з тієї ж проблеми. На цій основі можна наочно розглянути подвійність ситуації, виявити позицію дитини і дорослого. Робота тренінгової групи передбачає серію занять-практикумів. Деякі з них можуть включати спільну творчість дітей і батьків. Заняття, що

проводяться разом із дітьми, мають на меті розвиток інтересу, уважного ставлення до членів своєї родини, емоційне зближення сім'ї.

Простором для творчої взаємодії з сім'ями є ділові ігри. Вони максимально наближають учасників гри до реального стану, формують навички швидкого прийняття педагогічно доцільних рішень, уміння вчасно побачити та виправити помилку. Мета ділових ігор – вироблення і закріплення певних педагогічних навичок у батьків, формування умінь запобігати конфліктним ситуаціям у сім'ї. Вони можуть бути спрямовані на взаємодію майбутніх першокласників і батьків, у яких відбуватиметься прийняття нової соціальної ролі дитини, адаптація до умов шкільного середовища, її нових домашніх обов'язків тощо. Ділові ігри, що проводяться з батьками, націлені на розвиток їхніх рефлексивних здібностей, які є компонентом структури їх особистісної готовності до сприймання нового статусу дитини-першокласника, сприяють усвідомленню ними нових освітніх завдань.

Узагальнюючи результати проведеного нами аналізу генезису взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини, можна зробити такі **висновки**:

- існують різноманітні наукові підходи до розв'язання питання взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї;

- виділені компоненти педагогічної культури батьків (мотиваційний, змістовий, конструктивний) лягають в основу нашої науково-дослідницької роботи щодо взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'ями щодо формування здорової особистості дитини;

- у нашому дослідженні поняття „взаємодія” ми визначаємо як процес взаємного впливу, співпраці між дошкільним навчальним закладом і сім'єю, що характеризується двосторонньою активністю, спрямованою на реалізацію поставленої мети – формування особистості дитини та підвищення рівня культури батьків;

- вироблення педагогічних умінь досягається лише за активної участі батьків у різноманітних справах і заняттях, пов'язаних з вихованням та освітою дітей, тому завдання педагогів систематично й активно розповсюджувати і прищеплювати педагогічні знання, допомагати сім'ям усвідомлено виховувати дітей, пропагувати кращий досвід родинного виховання, стимулювати наступність між сімейним вихованням і суспільною дошкільною освітою;

- серед найбільш поширених форм взаємодії дошкільного навчального закладу з родиною є: індивідуальні (бесіди, консультації, відвідування сімей, доручення батькам тощо) та колективні (консультації, групові й загальні збори, конференції, виставки, лекції, гуртки; оформлення інформаційних і тематичних стендів, фотомонтажів; радіопередачі, вечори запитань і відповідей, „зустрічі за круглим столом” тощо);

- вважаємо, що застосування названих форм та методів взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї не повною мірою забезпечує ефективне формування здорової особистості дитини, оскільки відсутні спеціальні дослідження зазначеної тематики, що зумовлює необхідність розробки та реалізації нових технологічних підходів до розв'язання цієї проблеми.

Джерела та література:

1. Анцупов А. Я. Словарь конфликтолога / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2006. – 528 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 5–19.
3. Большой энциклопедический словарь. – М. : АСТ; Астрель, 2003. – 1247 с.
4. Волкова С. С. Как воспитать здорового ребенка / С. С. Волкова. – К. : Рад. шк., 1981. – 93 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – К. : АПН України, 1995. – 45 с.
6. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : [монографія] / [А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко ; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш]. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Журавлев А. Л. Совместная деятельность как объект социально-психологического исследования / А. Л. Журавлев // Совместная деятельность: методология, теория, практика : [монография] / отв. ред. А. Л. Журавлев. – М. : Наука, 1988. – С. 19–30.

9. Корнев М. Н. Соціальна психологія : [підручник] / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К. : Київ. книжк. ф-ка, 1995. – 304 с.
10. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : [монографія] / Тамара Володимирівна Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
11. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови / Зоряна Йосипівна Куньч. – Т. : Навч. кн. – Богдан, 2005. – 848 с.
12. Ломов Б. Ф. Психические процессы и общение / Борис Федорович Ломов // Методологические проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1975. – С. 106–123.
13. Новий тлумачний словник української мови : [у 3 т.] / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2007. – Т. 1. – 926 с.
14. Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади : інструктивно-методичний лист М-ва освіти і науки України // Дошкільне виховання. – 2007. – № 11. – С. 3–10.
15. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : ЕксОб, 2004. – 304 с.

References

1. Antsupov A. Ya. Slovar' konfliktoloha / A. Ya. Antsupov, A. Y. Shypylov. – [2-e yzd.]. – SPb. : Pyter, 2006. – 528 s.
2. Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity v Ukrayini // Doshkil'ne vykhovannya. – 1999. – # 1. – S. 5–19.
3. Bol'shoy entsyklopedychesky slovar'. – M. : AST; Astrel', 2003. – 1247 s.
4. Volkova S. S. Kak vospitat' zdorovoho rebenka / S. S. Volkova. – K. : Rad. shk., 1981. – 93 s.
5. Honcharenko S. U. Pedahohichni doslidzhennya : metodolohichni porady molodym naukovtsyam / Semen Ustymovych Honcharenko. – K. : APN Ukrayiny, 1995. – 45 s.
6. Dity i sotsium: Osoblyvosti sotsializatsiyi ditey doshkil'noho ta molodshoho shkil'noho viku : [monohrafiya] / [A. M. Bohush, L. O. Varyanytsya, N. V. Havrysh, S. M. Kurinna, I. P. Pechenko ; nauk. red. A. M. Bohush ; za zah. red. N. V. Havrysh]. – Luhans'k : Al'ma-mater, 2006. – 368 s.
7. Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrayiny ; hol. red. V. H. Kremen'. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
8. Zhuravlev A. L. Sovmestnaya deyatel'nost' kak ob'ekt sotsyal'no-psykholohycheskoho yssledovanyya / A. L. Zhuravlev // Sovmestnaya deyatel'nost': metodolohyya, teoryya, praktyka : [monohrafiya] / otv. red. A. L. Zhuravlev. – M. : Nauka, 1988. – S. 19–30.
9. Korniyev M. N. Sotsial'na psykholohiya : [pidruchnyk] / M. N. Korniyev, A. B. Kovalenko. – K. : Kyiv. knyzhk. f-ka, 1995. – 304 s.
10. Kravchenko T. V. Sotsializatsiya ditey shkil'noho viku u vzayemodiyi sim'yi i shkoly : [monohrafiya] / Tamara Volodymyrivna Kravchenko. – K. : Feniks, 2009. – 416 s.
11. Kun'ch Z. Y. Universal'nyy slovnyk ukrayins'koyi movy / Zoryana Yosypivna Kun'ch. – T. : Navch. kn. – Bohdan, 2005. – 848 s.
12. Lomov B. F. Psykhycheskiye protsessy u obshchenye / Borys Fedorovych Lomov // Metodolohycheskiye problemy sotsyal'noy psykholohyy. – M. : Nauka, 1975. – S. 106–123.
13. Novyy tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy : [u 3 t.] / [uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko. – K. : Akonit, 2007. – Т. 1. – 926 с.
14. Pro systemu roboty z dit'my, yaki ne vidviduyut' doshkil'ni navchal'ni zaklady : instruktyvno-metodychnyy lyst M-va osvity i nauky Ukrayiny // Doshkil'ne vykhovannya. – 2007. – # 11. – S. 3–10.
15. Sotsioloho-pedahohichnyy slovnyk / za red. V. V. Radula. – K. : EksOb, 2004. – 304 s.

Семенова Наталия, Лаврив Кристина, Бондарук Дарина. Взаимодействие дошкольного учреждения и семьи в воспитании личности ребенка дошкольного возраста как психолого-педагогическая проблема. В статье представлены основные теоретико-методические основы взаимодействия дошкольного учреждения и семьи в воспитании личности ребенка дошкольного возраста. В частности сделан ретроспективный анализ понятия «взаимодействие» и «взаимодействие дошкольного учреждения и семьи», проанализированы главные признаки взаимодействия. А именно: предметность (наличие общей конкретной цели, что приводит общность действий в ходе ее достижения); ситуативность или регламентированность конкретными обстоятельствами: продолжительностью, интенсивностью, нормами и правилами взаимодействия; рефлексивность (рефлексивная многозначность) - возможность для взаимодействия быть проявлением как субъективных намерений, так и следствием совместного участия в коллективной деятельности; экспликованість - возможность наблюдения, регистрации конкретных действий индивидов, субъектов взаимодействия. Охарактеризованы педагогическую культуру родителей - как сложное, интегративное, динамическое личностное образование, которое определяет тип, стиль и способы поведения родителей в воспитательной деятельности. Выделены структурные и функциональные связи и основные компоненты педагогической культуры родителей, в частности: мотивационный (побуждение к воспитательной деятельности); содержательный (знания, убеждения, взгляды) конструктивный (способы функционирования педагогической культуры). Отмечено, что формирование педагогической культуры родителей является составной взаимодействия любого общественного института с семьей.

Ключевые слова: взаимодействие, взаимодействие дошкольного учреждения и семьи, педагогическая культура родителей, участники взаимодействия, семья, дошкольное учебное заведение.

Semenova Natalia, Lavriv Khrystyna, Bondaruk Daryna. Interaction of preschool educational institution and family in the education of the personality of a child of preschool age as a psychological and pedagogical problem.

The article presents the main theoretical and methodological principles of interaction of preschool institutions and families in the education of the personality of a preschool age child.

In particular, it was made a retrospective analysis of the concept of "interaction" and "interaction of preschool and family", it was analyzed the main signs of interaction.

In particular: objectivity (existence of a common concrete goal, which determines the joint actions in the course of its achievement); situationality or regulation by specific circumstances: duration, intensity, norms and rules of interaction; reflectivity (reflexive polysemy) - the opportunity for interaction to be an expression of both subjective intentions and the result of joint participation in collective activity; explicitness - the ability to observe, register specific actions of individuals, actors of interaction.

It was characterized the pedagogical culture of parents as a complex, integrative, dynamic personal formation that determines the type, style and ways of parents' behavior in educational activities.

Structural and functional connections and the main components of pedagogical culture of parents are distinguished, in particular: motivational (motivation to educational activity); informative (knowledges, convictions, views); constructive (ways of functioning the pedagogical culture).

It is noted that the formation of the pedagogical culture of parents is an integral part of the interaction of any social institute with the family.

Key words: interaction, interaction of preschool institution and family, pedagogical culture of parents, participants of interaction, family, preschool educational institution.